

"אשה ודאי מדליקה"?

על חובת הנשים במצוות נר חנוכה

תלמוד בבלי, מסכת שבת דף כ"ג ע"א:

הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום. אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס:

תלמוד בבלי, מסכת מגילה דף ד' ע"א:

ואמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס.

תלמוד בבלי, מסכת פסחים דף ק"ח ע"א- ע"ב:

ואמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בארבעה כוסות הללו שאף הן היו באותו הנס.

רש"י על הגמרא בשבת:

היו באותו הנס - שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה, ועל יד אשה נעשה הנס:

תוספות שם ד"ה "היו": [קושיה על הרשב"ם]

וקשה ש"אף" משמע שאינן עיקר, ועוד דבירושלמי גריס "שאף הן היו באותו ספק", משמע באותה סכנה דילהשמיד ולהרוג ולאבד'.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כג עמוד א

שאף הן היו באותו הנס. פרש"י ז"ל דעל ידי אשה נעשה הנס, וליתא. דאם כן לא הוה ליה למימר האי לישנא דמשמע שהן טפלות, אלא כך פירושו שאף הן היו באותו הנס כי עליהן גם כן היתה הגזרה, וכן מוכח בירושלמי (מגילה פ"ב ה"ה) שאמרו שאף הם היו בספק.

חידושי הריטב"א שם:

אשה ודאי מדליקה. פירוש אפילו להוציא לאחרים חובה, כיון שהיא מחוייבת בדבר כדאמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה, ואין הדין כן במקרא מגילה, כי אע"פ שחייבות במקרא מגילה אינן מוציאות לאחרים כדכתיבנא התם בס"ד.

ראבי"ה ח"ג - הלכות חנוכה סימן תתמג:

אשה ודאי מדליקה ומפקא נמי לגברא [ומוציאה גם את הגבר] דאמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו נס.

ט"ז אורח חיים סימן תרע"ה ס"ק ד:

ונראה מלשון הגמרא שהאשה מוציאה אפילו איש, מדאמרין 'הדליק חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום', שפירושו להוציא אחרים. ממילא מה שכתב 'אשה ודאי מדלקת', היינו להוציא אחרים.

שולחן ערוך אורח חיים - סימן תרעה סעיף ג:

אשה מדלקת נר חנוכה, שאף היא חייבת בה; אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן, לא עשה כלום, ואע"פ שהניחה גדול; ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך, מותר:
הגה - ולדין דכל אחד מבני הבית מדליק בפ"ע, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ:

[תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב:]

תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה א:

כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד, והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים, והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד.

תוספות מסכת שבת דף כא עמוד ב:

והמהדרין מן המהדרין - נראה לר"י דב"ש ובי"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו שכן יש יותר הידור דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים אבל אם עושה נר לכל אחד אפי"י יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא שיסברו שכך יש בני אדם בבית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרעא סעיף ב

כמה נרות מדליק; בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה, ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר.
הגה: וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק (הרמב"ם), וכן המנהג פשוט; ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג).

משנה ברורה סימן תרעא ס"ק ט:

וי"א דכל אחד וכו' - לבד מאשתו דהיא כגופו:

משנה ברורה סימן תרעה ס"ק ט:

אשה מדלקת - פי' בעד כל בני ביתה. ואפילו איש יכול לעשות אותה שליח להוציאו אם עומדין בשעה שמדלקת ושומעין הברכה ובדיעבד אם לא ענו אמן על הברכה ג"כ יצאו וכן איש מברך לאשה ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה לא בע"א ועיין בתשובת **עולת שמואל** סימן ק"ה דלדין שמדליקין כל אחד בפני עצמו מכל מקום אשה אינה צריכה להדליק דהויין רק טפילות לאנשים.
ואם רוצים להדליק מברכות דהוי כשאר מצוות עשה שהזמן גרמא דיכולות לברך וכשאינן האיש בבית תדליק האשה דהוי בת חיובא ובברכה ולא ידליק קטן וכדלקמיה.
סומא...אם יש לו אשה אשתו מדלקת עליו...

ביאור הלכה סימן תרעה:

אשה מדלקת וכו' - עיין מ"ב דיכולה להוציא אפילו בעלה, אבל ידוע מה שארז"ל בברכות דף כ' בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו.

ערוך השולחן אור"ח תרפט ס"ה [בדין קריאת מגילה ע"י נשים]:

אלא וודאי דמטעם זה אינו חיוב גמור כאיש לקריאה אלא די בשמיעה. וגם בחנוכה יש לומר כן דאין חיוב בהדלקה אלא בראיית נר חנוכה, א"כ יש לה בעל, דמדלקת בשביל הבעל, ולכן אין מוציאות בקריאתן את האנשים, ומיהו נשים מוציאות כיון שחיובן שווה.

שו"ת מהרש"ל סימן פה:

המהדרין מוסיפין נר בכל לילה וגם נר לכל אחד כמו שפי' הרמב"ם וכן המנהג ולא כדברי ר"י שסבר שלא ידליקו יותר מבני הבית אלא נר אחד. ואיש ואשתו בודאי מספיק להם נר אחד.

חנם סופר מסכת שבת דף כא ע"ב:

והמהדרין. ראיתי מי שנתקשה מ"ט לא נהיגי נשי דידן להיות מן המהדרי' והיכא דליכא זכר והיא מדלקת היא מוספת והולכת והרי היא ממהדרי' מן המהדרי'. ומ"ט לא תהי' מהמהדרי': ונלפע"ד בתחלה כשתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ ונמצאו בישראל מהדרין שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם נוסף על הדלקת של בעל הבית אז לא נמצא שום אשה שתהי' מהמהדרי' כי אין כבודה לצאת בחוץ בר"ה לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים נהי אם אין האיש בביתו ועליו מוטל מצות הדלקה על כרכה תצא לחוץ להדליק, מ"מ אם יש כאן זכר המדליק אין מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה ותביא עצמה לידי חשדא. והשתא אע"ג שכולם מדליקין בפנים מ"מ מנהג הראשון לא אז ממקומו כנ"ל נכון בעזרי.

ברכי יוסף סימן תרע"א (החיד"א):

הרב שער אפרים [= הוא הרב אפרים כהן, מאירופה במאה הי"ז] ס"י מ"ב הקשה לדידהו אמאי אינה מדלקת האשה כשבעלה בבית, הרי היא חייבת, ואפילו קטן שהגיע לחינוך כתב מור"ם ס"י תרע"ה דין ג' דידליק. והרב אליה רבה (אות ג) תירץ דאשתו כגופו. עכ"ד ומיהו אינו מתיישב כל כך המנהג, דלהיות אשתו כגופו חסורי מחסרא ופנה הדרה, כי מגרעות מהצאצאים דהן מדליקין והיו למאורות, ועקרת הבית אל תופע עליו נהרה. ומפשט דברי הרמב"ם וריא"ז משמע דכשמדליקין נר לכל א' גם אשתו בכלל.

מתוך שיעור של ר' אהרון ליכטנשטיין, בית המדרש הורטואלי של ישיבת הר עציון:

להלכה, נהוג בהרבה בתים שנשים אינן מדליקות נרות חנוכה. בבית הגרי"ד (הגאון ר' יוסף דב סלוביצי'ק) זצ"ל היה נהוג שנשים מדליקות, וכך אני נוהג בביתי. כפי שראינו, פשטות הדין היא שנשים צריכות להדליק כגברים (מצד ה'מהדרין מן המהדרי'ן), ומי שסובר שדין שונה - עליו הראיה.

מתוך שיעור של הרב בני לאו באתר כיפה:

בכל מקרה ברור שמבחינה הלכתית האשה מחויבת ויכולה להוציא את האיש ידי חובה, גם כשהוא נמצא בביתו איתה. שמעתי בעבר ממו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א שבבית הרב סלוביצי'ק היו נוהגות הנשים להדליק וכך נוהגים בביתו. לטענתו, הנוהגים כ"מהדרין מן המהדרי'ן" חייבים לנהוג כך ומי שאינו סובר כך, עליו הראיה. כלומר על פי שיטתו האיש ידליק את נרותיו והאשה את נרותיה. לענ"ד יש סיבה חברתית - תרבותית להדליק דווקא בחנוכייה אחת: נר - איש וביתו. הדלקה בחנוכייה אחת מבטאת את הפשט של "אשתו כגופו", כפי שצינו הראשונים והאחרונים. אלא, בשונה מהם, אין סיבה שבגלל טעם זה נמנע מהאשה להדליק את אור החנוכה בבית (כתמיהתו של החיד"א). הפתרון הנכון לכך הוא שהאיש והאשה ידליקו ויברכו לסרוגין: בכל לילה ידליק אחד מהם ויוציא את השני ידי חובה. המשמעות הרוחנית והחינוכית תהיה גדולה: שני בני הזוג הם ראשי הבית ומאירים את הבית באור אחד. השיטה הזו נכונה גם להרבה מאד מן הפוסקים וגם משמעותית מאד לדורות הבאים.